

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНЦЕПТ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ (ГРУНТОВИМИ) РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ

Улько Євгеній Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

член-кореспондент Академії економічних наук України,

Національний науковий центр

«Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського»

Управління земельними ресурсами країни є одним із основоположних механізмів національної економіки, її спроможності раціонально розпоряджатися та володіти землями, ефективно використовувати та на конкурентних засадах реалізовувати аграрну політику в напрямі як з одного боку продовольчої безпеки для населення, так і з іншого – нарощувати експортний потенціал та витримувати конкуренцію на світовому ринку продовольства й сільськогосподарської сировини. До того ж стале управління передбачає більш складну і місткішу економічну категорію, оскільки вона відображає об'єктивний характер опису процесу розвитку, є абстрактною одиницею, їй належать взаємозв'язки і відносини (у перед виробничій, операційній, фінансовій, маркетинговій тощо), які характеризують різноманітні сторони, прояви та риси, що формує суттєво інше концептуальне положення на відмінну від існуючих (раціонального, екологоорієнтованого, ресурсоощадного, поступального тощо) [1].

Дана концепція як теоретичне знання не обмежена в часі, оскільки ставить більш амбітну мету щодо пошуку підходів у вирішенні наукового завдання заради досягнення невичерпності й збереження земельних (ґрунтових) ресурсів як сьогодні, так і у віддаленій перспективі. У методологічному плані це має забезпечити невинне задоволення першочергових потреб людства у достатній кількості та якості продуктів харчування, а промисловість – сільськогосподарською сировиною. Більше того, їй притаманні власні принципи функціонування, предмет і об'єкт дослідження, а також вона пов'язана з колом як соціально-економічних, так і природничих законів у своєму існуванні.

На перший погляд може видатися, що між класичним управлінням і сталим управлінням земельними (ґрунтовими) ресурсами майже немає відмінностей. Проте це не так, між ними є відмінність у часі та просторі. Родючість земель не є стабільною величиною в часі та на це має вплив і неоднорідність у просторі, вона динамічно змінюється, а під впливом руйнівних процесів, зокрема антропогенної дії призводить до критичного

виснаження, а тому відбувається вибуття їх з господарського використання. Таким чином людство щорічно змушене втрачати найбільш придатні землі, такі як рілля. При цьому втрати носять не локальний характер, що може бути для якоїсь однієї країни, а глобальний, де економічно розвинені країни теж не обходять стороною, і вони втрачають їх частково або й безповоротно. Наприклад, переводять їх в інші категорії земель та/або організовують національні парки, зони зупинки, відпочинку й місця для рекреації (у разі виявлення певних особливостей).

Проте ми говоримо виключно про потреби людства і їх зміни в часі, однак не торкнулися питання ще однієї не менш важливої складової, їхнього відтворення родючості та підвищення земельно-ресурсного потенціалу у відкритій природній системі. Це пов'язано з тим, що змінюється не лише демографічна складова, а й кліматичні умови. Існуючі тренди за кліматологічними дослідженнями однозначно свідчать про стійке зростання температури повітря, як наслідок це загрожує подальшій аридизації територій та опустелювання земель, активно призводить до того, що донедавна традиційні способи господарської діяльності та економіки сільського господарства перестають бути ефективними чи в цілому придатними. У таких умовах аграрний бізнес все більше перебуває в зоні невизначеності, стаючи збитковим. Не завжди рятують кроки щодо структурних змін вирощування культур, адже одним із наслідків є надмірне спрощення сівозмін, особливо в посушливих та нестійких ґрунтово-кліматичних зонах. Зрозуміло, що це не прийнятно для територій на яких функціонують сільськогосподарські товаровиробники та проживає численне населення. Зволікаючи у цьому ми приречені нести фінансові втрати та долати вкрай небезпечні й руйнівні за змістом зовнішні виклики, не виключено, що вже в найближчому майбутньому [2].

У наших дослідженнях розглядаються різноманітні випадки та/або ситуації щодо змін клімату на земельні (ґрунтові) ресурси, у їх динаміці, можливостях і загрозах, тобто всього того, що вони потенційно можуть привнести для стейкхолдерів. Важливим важелем для запобігання негативних проявів з їхнього боку виступає необхідність оцінювання сучасного стану якості управління та його удосконалення для більш ефективного управління в майбутньому [3].

Сталий розвиток земельних (ґрунтових) ресурсів України має бути конкретним і поетапним завданням, об'єднуючи не поодиноких людей, а включати широкий загал для всього українського суспільства, бо природні ресурси як і землі (ґрунти) є простором життя та розвитку для всіх людей на всій території країни. Тому це вимагає належного відношення до них, як джерела підтримки цивілізованого існування поколінь і для їх екологічнобезпечного, і здорового проживання в Україні.

Наразі потрібно більш пильніше звернути увагу саме на сутність поняття сталість та його походження. Це дозволить краще зрозуміти на аксіоматичному рівні його значення й сприятиме в подальших економічних дослідженнях науковців.

Утвердження загальноновизнаних світовою спільнотою положень щодо необхідності радикально переосмислити стратегічне відношення до довкілля та на цій основі й економічного розвитку планетарного масштабу відобразилося в основоположних документах як «Порядок денний на XXI століття» та «Декларація Ріо» за результатами Проведеної Конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., де було прийнято за доцільне подальший розвиток людства спрямувати в якості сталого розвитку. Саме в Декларації проголошено про засади сталого розвитку, яка містить 27 базових принципів для подальшого розвитку та захисту довкілля, зокрема третій принцип передбачає право на розвиток, яке має бути реалізовано, щоб забезпечити справедливе задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь у сфері розвитку та довкілля.

Проте первісним напрацюванням концепції зі сталого розвитку займалася Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку, яка створена ООН ще в 1983 р. яку очолив Г.Х. Брунтланд. Загальновідомим у світі цей термін став після опублікування в 1987 р. доповіді за результатами роботи даної комісії під назвою «Наше спільне майбутнє», в основі якої саме й було розвинуто «Концепцію сталого розвитку». Так, у доповіді під сталим розвитком прийнято такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. У подальшому міжнародні конференції з питань довкілля та розвитку періодично продовжували організовувати, були прийняті різноманітні Програми та установчі документи, які знайшли відображення в програмі «Ріо +5», «Йоханнесбурзька декларація зі сталого розвитку», «Ріо +20», «Порядок денний в сфері розвитку на період після 2015 р.» за підсумками Саміту зі сталого розвитку, що проходить у Нью-Йорку в 2015 р. та ін.

Стале управління земельними (грунтовими) ресурсами першочергово передбачає сучасні практики дбайливого використання, збереження й примноження їх продуктивного потенціалу. Для цього потрібно широко застосовувати новий економічний концепт, який би більш повно ввібрав кращі зелені технології та поглибив перехід до циркулярної аграрної економіки. Уже на сьогодні можна запропонувати різноманітні проектні рішення у сфері ефективного управління земельними ресурсами у таких напрямках як меліорація земель та внесення різноманітних перевірених у виробничих і польових дослідженнях меліорантів [4]; отримання компостів направленої дії [5]; боротьби з ерозією та комплексними заходами з мінімальними витратами для її контрольованого рівня близького до природних умов (швидкості ґрунтоутворення) [6]; внесення

препаратів для біологізації рослинництва; біологічних методів ремедіації земель; застосування технології мережевого моделювання сівозмін і багато іншого.

Список використаних джерел:

1. Моделі системного управління потенціалом родючості ґрунтів (на прикладі Харківської і Волинської областей) / за наук. ред. С.А. Балюка, Р.С. Трускавечького. Харків : «Стильна типографія», 2018. 116 с.

2. SWOT-аналіз системи охорони ґрунтів і нормативно-правове забезпечення регулювання відтворення родючості : наук.-метод. вид. рек. вир-ву та органам держ. упр. / за ред. акад. НААН С.А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Харків : ФОП Бровін О.В., 2018. 44 с.

3. Улько Є.М. Удосконалення інноваційно-інвестиційних підходів у системі управління земельними (ґрунтовими) ресурсами за циркулярної аграрної економіки. *Інтелект XXI*. 2023. Вип. 2. С. 51–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-2.8>

4. Улько Є. Організаційно-економічні основи управління проектами землевпорядкувань агробізнесу щодо забезпечення сталості агроecosystem. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2022. № 6(3). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.03.06>

5. Улько Є.М. Управління проектом із переробки курячого посліду на якісний торфопослідний компост та забезпечення меліоративної дії з відтворення родючості ґрунтів. *Агроекономіка*. 2018. № 17. С. 26–35.

6. Кучер А.В., Улько Є.М. Економіка ерозії ґрунтів і стале управління еродованими землями: моногр. Пловдив: Academic Publishing House “Talent”. 2023. 416 с. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17929.86888>